

Turisztika és táborozás diákkorban

Mindenki ismer nem egy olyan „turistát“, aki utaztatásai során járt már Belgrádban, Prágában vagy Budapesten, de ha megkérdezzük, mit látott e történelmi múltú városokban, válasza meglehetősen elszomorító. Meg sem tekintette a világ-hírű műemlékeket. Az ilyen „turistának“ az utazás öncél, körítve egy kis maszek kereskedelemmel... Sok esetben az ottani turisztikai hivatal ingyen prospektusait hozzák haza, s itthon kezdik tanulmányozni: hol is jártak tulajdonképpen.

Mint tanárnak bőségesen van lehetőségem arra, hogy megfigyeljem nyár végén: mi van a gyermekek tarsolyában jó két hónapos vakáció után. Néhány tanulót leszámítva — akik legalább fényképekkel örökítették meg nyaralásaik helyét — a többség éppen csak azt tudja felsorolni, hol járt. A látottakról részleteket elmondani, az útirányt térképen megmutatni nemigen tudják. Nyári élményeik pozitív ismeretanyaga oly labilis, hogy 2—3 év múlva csak a meglátogatott helységek nevének az emlegetése juttatja eszükbe, hogy valamikor ott jártak. Ilyen meggondolások alapján hangsúlyozzuk: hatékonyabbá kell válnia a turisztikára való nevelésnek, ki kell fejleszteni a fogékonyságot a turizmus iránt, főleg a természet-szeretetet, s biztosítani kell a turizmusban a civilizáltságot.

A pedagógus hajlik arra, hogy azt mondja: a turisztika a neveléstől függ. Ismeretes azonban, hogy évekig nem volt „divat“ a turisztikai nevelés az iskolákban. Ezzel nem állítjuk, hogy nem történtek volna lépések a természetjárás fellendítésére, ellenkezőleg: a pionírszervezet átszervezése után a gyakorlati tevékenység egyik alapelvévé tették. Az általános iskolai gyakorlatban azonban ez az elv iskolai kirándulások, valamint autóbuzos vagy vonatos utazások szervezésében öltött testet. Véleményünk szerint azonban mindez csak a feltételeit teremti meg a turisztikának, de a kirándulás még nem turizmus. Különösen, ha egynapos: csak lehetőséget ad a természettel való kapcsolat létrejöttéhez. A kirándulásoknak az volna a feladatuk, hogy a tanulók megszervezzék az alapvető turisztikai ismereteket és felkészüljenek nagyobb szabású túrákra, amikor is nehézségekkel kell megbírkóznuk. Ugyanúgy a városnéző utazás is csak a lehetőségét teremti meg az országtúrának jó előkészítésének. Az iskolai kirándulások — egyelőre — nem szolgálják eléggé a turisztikai nevelés céljait. Annál is kevésbé, mert a legtöbb iskolai kiránduláson a cél az iskola vagy lakóhely közelében levő szabad térségen való letelepedés, ahol aztán estig mindenféle labdajáték — főleg a futball — a program, óránkénti evészettel megszakítva.

Itt kapcsoljuk be fejtegetéseinkbe egy 1968-as országos tanácskozás vitaanyagát. A tanácskozást a Pionírszervezet Országos Tanácsa támogatásával a Brassó megyei pionírtanács szervezte Töröcsváron. Főleg a turisztikával évek óta foglalkozó pedagógusok vettek részt, érthető hát, hogy a turisztika fejlődését inkább a nevelés

szemszögéből vizsgálták. Érdemes a tanácskozás anyagából néhány gondolatot átvennünk:

1. Egyöntetőség nyilvánult meg annak elismerésében, hogy a turisztikára való nevelés nem lehet spontán folyamat, hanem jól átgondolt terv szerint kell irányítani minden fokon. Óvakodni kell attól, hogy a turizmus divatszzerű, kampányjellegű legyen.

2. Meg kell teremteni a turisztikai nevelés fejlesztésének anyagi alapjait. Vagyis: minden iskolának legyen annyi turista- — elsősorban a sátorlakáshoz szükséges — felszerelése, amennyi elegendő a szerényebb iskolai turista-tevékenység fenntartásához.

3. A turista-felszerelések drágák, ezért ajánlatos, hogy a diákság számára legyenek kedvezményes árak. Ha pedig ez lehetetlen, lássák el felszereléssel az oktatási intézményeket, ahonnan a diákok — ingyen vagy jutányos áron — kikölcsönözhetik.

4. Intézkedni kell, hogy a turista-házakban *mindenütt* tartsák tiszteletben a 405. számú minisztertanácsi rendeletet a diákok 50%-os kedvezményben részesítéséről.

5. Az ifjúsági sajtó többet foglalkozzék — és hozzáértéssel — a turisztikával (tanácsadás, ötletek közlése, turisztikai hírek).

6. *Fejleszteni kell a sátor táborozást, mint azt a formát, amely eddig a legtöbb lehetőséget biztosított a turisztika fejlesztéséhez.*

7. A turisztikában — legalábbis iskolás fokon — domináljon a természetjárás. (Ezt egyik hozzászóló így fogalmazta meg: „Le kell szállítani a gyerekeket a vonatról, autóról. Menjünk velük gyalog, kerékpárral, sátorral, hidegben, hóban, melegben; csak így edződnek meg...“)

A felsoroltakból kitűnik, hogy a tanácskozás résztvevői az anyagi alapok megteremtésén kívül a turisztikai nevelés fontosságát tartották lényegesnek, s *különösen a sátor táborozások kiterjesztését*. A továbbiakban a táborozások céljáról és hasznáról szólnék.

A sátor táborozás mint a diákok nyaraltatásának formája nem mai keletű. Amikor a sátor táborozások újjáélesztését szorgalmazzuk, egy régóta bevált nevelési eszközt szeretnénk felkarolni, módosított formában, új tartalommal. Véleményünk szerint szükségessé vált az ezzel kapcsolatos elfogult szemlélet elvetése. Egyesek szerint például ily módon kevés tanulót lehet nyaraltatni, a táborozás költséges, a tanulók mincsenek kellő biztonságban (eső, vihar, hűlés, vadállatok). A sátorozás nagyobb erőfeszítést is követel a tanulótól. Nos, nyugodtan állíthatjuk, hogy az ilyen szerű „vadász“ teljesen alaptalanok. E cikk szerzője az utóbbi tíz év alatt nyolcszor szervezett sátor táborot, s volt alkalma tanulmányozni a táborok szervezésének anyagi és pedagógiai problémáit. Ami az anyagiakat illeti, kétségtelen, hogy a felszerelés — mint már utaltunk rá — nem olcsó (megnyugtatásul csak annyit: tíz évvel ezelőtt drágább volt). De aki belátja a sátor táborozásban rejlő nevelési lehetőségeket, az vállalja a kezdeti nehézségeket. Érvényesíteni kell a fokozatos-
ságot itt is, mint más helyen: kevéssel kell kezdeni... Táborozásaink részvételi díja tanulónként 100—150 lej között ingadozott. Évente 50 tanuló táborozhatott (ennyihez van felszerelés) két hétig. Nincs tudomásunk arról, hogy valamely iskola 50 jegynél sokkal többet kapott volna megyei vagy országos jellegű táborokba. S mennyiért...? Köztudomású, hogy a megyei táborokban a részvételi díj jóval magasabb.

Ami pedig a kérdés pedagógiai oldalát illeti, nos, e tekintetben a sátor tábor — teljes meggyőződéssel állítjuk — „veri“ az összes nyaraltatási formákat. Mert:

a tábori romantika olyan hatóerő a táborozásban, amely még a legpasszívabb tanulót is tettekre sarkallja, fantáziáját foglalkoztatja; a sátortábor az összes készségek és képességek fejlesztésének tág teret ad; munkára nevel anélkül, hogy ezt erőszakolnók; fejleszti az összetartozás érzését, a kollektívizmust; edzi a szervezetet, fokozza a fizikai ellenálló képességet.

Egyszóval a sátortábor a tanulót aktivizálja, s épp ez a cél. Természetesen, a sátortáborozásnak is csak akkor van meg az igazi varázsa, ha néhány alapelv feltétlenül érvényesül a megszervezéskor. Ezek közül a következőket tartjuk fontosnak:

1. szervezésével csak olyan foglalkozzék, aki szívvel-lélekkel végzi, s akiből nem hiányzik a pedagógiai „véna” sem;

2. a sátortáborozást — akárhányadik is — legalább féléves előkészítő munka kell hogy megelőzze, de az az ideális, ha az iskolán kívüli tevékenység egy része a táborozásra való felkészülésre épül;

3. a táborozást előzőleg szelektálni kell. A szelekcióban csak két kritérium lehet: a tanuló általános iskolai előmenetele és a tábori előkészítőn való tevékenysége;

4. a sátortábor a táborozók „önigazgatására” kell hogy épüljön az előre elfogadott elvek és program alapján;

5. a sátortábor „önkiszolgáló” jellegű kell hogy legyen, abban az értelemben, hogy minden tábori munkát a résztvevők végezzék el;

6. végül pedig: a táborban részt vevő felnőttek — kísérő tanárok — éppúgy részt vesznek a közös munkában, mint a tanulók.

A tapasztalatok bizonyítják, hogy nagy könnyebbséget jelent a tábor szervezése, ha vannak az iskolában már „táborviselt” tanulók. Felhasználásuk az előkészítőn és magában a táborban nagy segítséget jelent a vezetőknek az irányításban. A táborszervezéssel azonban úgy vagyunk, hogy — mivel a tábor, ahogyan már az előbb fejtegettük — a nevelés egyik eszköze, minden szervezési, adminisztratív kérdés megoldását a nevelési szempontoknak vetjük alá, s ha csak egy mód van rá, a pedagógiai célokat helyezük előnybe. Ha a sátortábor szervezésének alapelveit tisztáztuk, néhány szóban szükséges szólnunk arról is, mire irányul a fő tevékenység a táborban.

Az a tapasztalat, hogy az első 4—5 nap után — amikor is a tábor teljesen felépül — bőségesen van szabad idő, amelyet hasznos tevékenységgel lehet, sőt kell kitölteni. Ez a tevékenység sokféle lehet. Így például túlnyomórészt sportolás, felkészülés sportversenyekre, valamely vidék táj-jellegének tanulmányozása. De lehet a tevékenység tudományos jellegű is. Például földrajzi, természetrajzi, meteorológiai viszonyok kutatása, folklór vagy néprajzi anyag gyűjtése. Tudunk azonban olyan táborról is — Kolozsvár környékén —, ahol több iskola „régész” tanulói önálló ásatásokba kezdtek, természetesen szaktanár vezetésével. Egy falusi általános iskola — a Kolozs megyei Szászfenes — tanulói pedig kultúraterjesztéssel egészítették ki táborozásukat oly módon, hogy a táborhelyük közelében levő falvakban adtak elő művészi műsort szép sikerrel. De összpontosíthatja a tábor a tevékenységét egyetlen célra, például népdalgyűjtésre vagy egy kérdés megvitatására.

Természetes azonban, hogy a sátortábor korlátlan lehetőséget ad a turisztika gyakorlására. Jól szervezett táborban a turisztika nem kényszerkirándulás valamelyik közeli dombra, hanem az erőfeszítés öntudatos vállalása valamilyen célból, például azért, hogy a tanuló nehézségeket legyőzve valamit felfedezzen, felkutasson, valamit jobban megismerjen. Bármilyen is azonban a tevékenység, a táborozás — sajátos jellege folytán — életre szóló élményt nyújt. A tanulónak ideje is van

feldolgozni agyában az élményeket, mert nemcsak passzív szemlélője a körülötte folyó eseményeknek, hanem ő maga is tevékeny alakítója a közösségi életnek, amelyben két-három hétig él.

A sátoztáborozás nálunk még távolról sem általános, de meg vagyunk győződve róla, hogy a jövőben egyre több iskola fogja tanulóit sátoztáborban nyaraltatni. Egyre többen győződnek meg a táborozás hasznáról, s reméljük, a kollektív tapasztalat napvilágot lát majd egy *táborozási szakkönyv* alakjában is, amelyet nagyon hiányolunk.

Gagy Balla István

Egy falusi tanárnő naplójegyzeteiből

Szentjobbra kerültem tanárnak.

Elérkezett szeptember 15-ike. Talán az elsősök sem várták nagyobb szívdobogással. Első ízben lépek osztályba kísérő nélkül, első ízben függ teljes mértékben minden tőlem az órán, először az enyém a felelősség azért, ami 50 percen át a zárt ajtó mögött történik.

Az ünnepélyes megnyitó alatt fürkészem az osztályonként felvonult tanulókat: kitől mit várhatok? Az ő szemükben ugyancsak kérdés: mit tudsz adni te, amit más nem adott?

Csupán az én osztályom, az ötödik, amelynek mától fogva én vagyok az osztályfőnöke, nem mustrálgat engem. Mind szipognak, el vannak foglalva magukkal s a volt tanítónőjükkel. Szerencsés jelnek érzem, hogy épp a kedves tanító néni osztályát veszem át. Valami csak rájuk ragadt az ő nyíltszívű jókedvéből.

Vége az ünnepségnek. Az alsó tagozat osztályai bevonulnak a másik iskolába, itt pedig ki-ki besorakozik a saját osztályába. Ott ajándék várja őket: minden tanuló előtt egy-egy könyvoszlop, az ingyen kapott könyvek. Elfogódottan nyitok be az ötödik osztály termébe, ahol halk zsongás fogad. A katedráról szembenézek az osztállyal, s most már érzem, hogy kíváncsiak rám. Amíg az ún. „szervezői intézkedések“ tartanak, meg is minden, mint a karikacsapás. Aztán zavarba jövök. Hogyan folytassam, miről beszéljek ezen a legelső órán? Mindenekelőtt közlöm velük, hogy osztályfőnöki óra lesz.

— Mi az, hogy osztályfőnöki óra? — szakít félbe valahonnan, a sorok mélyéről egy kisfiú. Nincs mit tennem, megmagyarázom nekik, mit jelent az osztályfőnök az ötödik osztálytól kezdve. Most következne az ismerkedés. Felütöm a naplót: Baliga Lajos — hiányzik. Csornai József — jelen. Jól megnézem. Kopott, de tiszta ruhás piszkos-szöke, szalmaszín hajú fiú. Csornai Károly — hiányzik...

Szíven üt a sok hiányzás mindjárt a tanév elején. A többiek itt vannak, sorra megnézem őket, egy-két kérdést teszek fel. Ismerkedem a tereppel.

Benyit az igazgató, és összeírja a hiányzókat. Bosszúsan hümget, valami nem tetszik neki. Nem zavartatom magam, folytatom a megkezdett munkát. Az óra feladatai egymásból következnek: ülésrend meghatározása, osztályvezetőség megválasztása, az osztály beosztása tanulócsoportokra. Titokban elkészítem az ülésrendet, hogy a továbbiakban ne szoruljanak mutogatásra.

Marad még pár perc, mire mindezekkel végzek, s a hátralevő időben megpróbálok a „szívkre“ hatni. Jó alkalmat teremtenek az új tankönyvek. Észre sem vettem, elrepült az első óra. Az irodában az igazgató várja az osztályfőnököket.

— Mit tettek azért, hogy mindenki itt legyen az iskolában? — hangzik az első éles, hivatalos számonkérés.

— Mit kellett volna tennünk? Aki beiratkozik, az talán nem tudja, hogy iskolába kötelező járni?

Itt és most hallom először azt a szót, hogy „beiskolázás“.

Az én szülőfalumban már rég törvény a kötelező iskolába járás, a legbutább ember számára is.

Elindulunk hát délután beiskolázni Marival. Először a cigány-sorra megyünk ki. Ablak nélküli sárputri. Előtte 9—10 meztelen gyerek ugrál, egyik sarkánál pedig egy langaléta vörös ember nyúlik el.

— Magát keressük, Csornai bácsi — hallom a Mari hangját. Innen tudom, hogy helyben vagyunk. Úgy látszik, nem első ízben keresték fel az iskolától ilyen ügyben, mert míg nagy lelkinyugalommal feltápáskodik, olyasmit motyog, hogy érdekelhetne már bennünket a más kölyke is. Előszedjük leghízgelőbb hangunkat, legkedvesebb mosolyunkat, de a férfi hirtelen minden átmenet nélkül üvöltöni kezd.

— Miért mindig csak az én nyakamra járnak? Itt van ez is, az is — mutogat a báméskodó kölyökhadra — azokat mért nem hívják iskolába? — Nagy nehezen megértetem, hogy én az ő fiáért jöttem. A többiekért majd jönnek mások. Hirtelen meghunyászkodik.

— Engedem én, kezit csókolom. Mondtam én, hogy nem engedem? De ha egyszer nem tud semmit. Nem akar menni. Hát üssem agyon?

Épp előkerül a fia. Amikor észrevette, hogy jövünk, meglógott, s nem gondolta, hogy még mindig ott vagyunk. De nekünk van időnk rogyásig!

— Te akarsz járni iskolába? — fordul a gyerek felé.

— Nem akarok én — válaszol az.

— No, látják, nem akar. Tán nyúzzam meg?

A maga részéről befejezettnek tekinti a beszélgetést, s elindul a putri felé. Mi azonban nem engedjük. Szép szóval, szülői felelősség emlegetésével, keményebben próbálkozunk, mindhiába. Végül megunom a huzavonát, s odafordulok a gyerekhez:

— Holnap ott leszel az iskolában! — Ezzel hátat fordítunk, s megyünk. Nagyon meglephette őket ez a befejezés, mert másnap Csornai Károly valóban ott volt az osztályban. Valami nagy nehezen egy hónapon át ott is tudtam tartani, de aztán menthetetlenül kimaradt. Sem a néptanács, sem a gyámsági bizottság fellépése nem használt.

A Baligáéké bonyolultabb história a cigányokénál. A gyerek rövidlátó, s a szülők azt beszéltek be maguknak és a tanítóknak is, hogy szemidegsorvadása van. A fiút és az anyját a kertből szedjük elő. Ahogy elmondjuk a célunkat, Baligáné rákezd a maga külön kis meséjét. Kérem az orvosi vizsgálat eredményét. Egyszerű rövidlátás — 7 dioptria.

— Kedves Baligáné — mondom visszafojtott haraggal —, a maga fia szemének valóban elég súlyos baja van, csak hogy ezt nem krumpliasással, hanem szemüveggel gyógyítják. Így nem is tud tanulni, az biztos, szemüvegre van szüksége. Aheyyett, hogy visszafogja az iskolától, gondoskodna a szemüvegről.

— De nekem nincs arra pénzem! — siránkozik.

— Tudtommal egy tizenkét éves gyereknek ingyen is lehet szemüveget szerezni. Különb en ilyen rövidlátó szemmel én is jártam iskolába. Kilenc osztályt végeztem szemüveg nélkül, azért viselek most tizennégy dioptriásat. Úgy hogy engem ne próbáljon a falhoz állítani.

— Engem meg ilyen naplopók ne oktassanak — rikácsolta most már az asszony. — A gyereke szükségem van, nem engedem iskolába.

— Így már tisztában vagyunk, Baligáné. Lehet, hogy mi, tanárok, mind naplopók vagyunk. Nem baj, legalább maga helyett is lopjuk. Csak egyet ne felejtessen el. Ha a gyereke megvakul, maga lesz az oka. Egy hónapi tanulás nem árt neki annyit, mint fél napi ásás.

Az egész tanügyi munka legkörülményesebb mozzanata a beiskolázás. Sajnos, egyelőre úgy látszik, hogy a kötelező nyolcosztályos oktatás csak a tantestület számára kötelező. Így adódhatnak olyan helyzetek, hogy a tanár instanciázik a tanítványa lakásának kapujában — mert beljebb nem engedik, s aztán a tanítványa a szülővel együtt visszafelesel: „Ide jöhet, amíg jólesik. Fel nem akaszthat, s egyébbel nem tud büntetni!”

Egyik kollégám tanítványa az ablakon ugrott ki előle, s aztán versenyfutás kezdődött a kukoricásban. Nem tisztelik már eléggé a tanítói munkát — siránkozunk. Hogy tisztelne valaki, ha ilyen helyzetbe kerülünk számtalanszor a falu elmaradott rétege előtt? Ez a helyzet aztán visszahat sokszor a tanulók magatartására is. Ha valaki bukásra áll — márpedig ez elég gyakran meg szokott történni —, vagy ha valami fegyelmi kihágás miatt vonjuk felelősségre valamelyik rakoncátlan, sőt szemtelen gyereket, azzal fenyegetőznek, hogy nem jönnek többé iskolába.

A bukás és fegyelmezés elkerülhetetlen az iskolai munkában. Ugyanakkor mindig számolnunk kell azzal, hogy új beiskolázatlanokat „produkálunk” a következő évekre. Hiába mondjuk az ilyen tanulóknak, hogy csak magának árt vele, ha kimarad. Hiába bizonyítom ezernyi példával — köztük szentjobbiakkal is, hogy az iskola, a nyolc osztály nélkül manapság nem sokat ér az ember. Ő csak azt látja, hogy kimaradása esetén búcsújárás indul hozzá és a szüleihez, amikor is büntetlenül kinevethet, szülei támogatásával akár ki is kergethet, legjobb esetben nem vesz tudomást ottlétünkről. Odaérkezésem esztendejében volt két hatodikos tanuló, akik nagy kinnal-bajjal feljutottak a hetedikbe. Ezt elvégezni azonban már képtelenek bizonyultak. Saját hanyagságuk és szüleik felelőtlensége miatt az első két évharmadban több tantárgyból is buktak, így a harmadik évharmadban kellett volna szépíteniök a helyzetükön, hogy ismétlés helyett legalább pótvizsgások legyenek. A harmadik évharmadban azonban megelégtették az iskolát, s egyikük a közeli állami gazdaságba kezdett járni, a másik a mezőgazdasági termelőszövetkezet juhait őrizte apjával együtt. Sem az állami gazdaság, sem az mtsz nem vette komolyan felszólításainkat, hiszen munkaerőre szükségük van, s így semmiképpen sem tudtuk jobb belátásra bírni őket. Az sem használt, hogy az egyik, Mikó Ilona, a nem neki való, nehéz fizikai munkától kimerülten egyszer összeesett, és csak többhónapos kezelés állította talpra. Valami gerincserülést szerzett. Ahogy azonban helyrejött, újra folytatta a munkát. Szülei parancsára tette, mert az édesanyja jobbnak látta otthon hűsölni, míg tizennégy éves leánya agyondolgozza magát. Ez a két tanuló a hetedik osztályban osztályismétlőre maradt, így az idén az én gondjaimat szaporították. Be kellett volna iskoláznom őket. Először mindkét család azzal rukkolt ki, hogy miért buktattuk el a gyermeküket. Történetesen mindkét helyen csak az anyával tudtam beszélni, mert mindkét gyerek az anya helyett jár dolgozni. Mikóéknál a párbeszéd így zajlott le:

— Jó asszony, hát nem érti meg? Egy évharmadra már a múlt évben visszafogta Ilonkát. Milyen alapon engedhettük volna át a nyolcadikba?

— Miért nem engedték át? Miért buktatták meg? — mint a verkli, egy ideig ezt fújták. Aztán megelégedve a magyarázatot, hangoskodni kezdtek:

— A gyermek az enyém. Azt csinálom vele, amit akarok. Nem etetem, nem ruházom ingyen.

— A gyermek a magáé, senki sem vitatja el. De nem malaca és nem libája, hogy ha akarja, vásárra vigye — mondtam Mikónénak indulattól fűtött hangon.

— Engem maga ne tanítson. Nagy lány már, nemsokára férjhez megy. Miért nem hagyják már békén?

— Csak az ő érdekében s a magáiban jöttem ide. Értse meg, a lánya nem bírja azt a munkát. Tönkreteszi az egészségét most, s ha nem végzi el a nyolc osztályt, később szakmát sem tanulhat. Lásza be, a jövőjéről van szó. Ki tartja el, ha maga már nem lesz képes dolgozni?

— Ilonka nem megy, nem is akar. Minek buktatták meg? — tért vissza újra az első indokára.

— Éppen magáért! — törtem ki most már én is. — Miért fogta be a tavaszal? Most is miért csak maga van itthon, s két iskolás lánya a mezőn? Úgy látom, annyit ér magának a gyermeke, amennyi pénzt hoz a házhoz. Pedig szülői felelősség is van a világon. De maga a malacait többre becsüli. Azoknak megvette a penicillint, amikor betegek voltak, a lányáért azonban sajnálta kiadni a pénzt, amikor a maga felelőtlensége miatt esett ágyának.

— Az az én dolgom! Törődjék a maga bajával — rikácsolta most ő is magából kikelve.

— Sajnos, az én dolgom is. És sajnos, azt hittem, szülőkhöz, értelmes emberekhez jövök, de látom, hogy szívtelen lélekkufárok.

Mikóékhoz nem akartam még egyszer egyedül elmenni. Az asszony ugyanis telekürtölte a falut, hogy ha még egyszer „oda merem tolni a pofámat“, ostorral ver ki. Előző alkalommal is szerencsém volt, hogy nem volt kéznél a seprű. Azt el is felejtette, hogy a kapuban élém állt, s nem volt honnan kiverjen. Hallottam, milyen kímélet nélkül szokta döngetni lányait, s elhittem, hogy még különb dolgra is képes. Nem volt kedvem a beiskolázás mártírjává válni, ezért megkértem egy kolléganőmet, kísérjen el. Szándékosan későn mentünk, hogy Ilonkát is otthon találjuk, de a mama megszagolta, hogy oda készülünk, s hirtelen valamelyik szomszédnál akadt dolga. Így csak a lányt találtuk otthon. Vele próbáltunk zöld ágra vergődni, de míg az anyja őt okolta elsősorban, mert nem akar iskolába járni, ő az anyja tiltását hozta fel indokul.

Nem kétlem, hogy ez esetben mindketten igazat mondtak.

Szentjobb kitűnő bornak a hazája. Minden szentjobbinak van saját pincéje, s a legkisebbtől a legnagyobbig mindenki iszik.

A szülők legnagyobb része a saját életformáját igyekszik rátukmálni gyerekeire. S ez nem is olyan nehéz. Az állandó ivászat — hiszen az öt árnyi szőlőből, s az mtsz-től jutnak annyi borhoz, hogy újig kitarthatson — mindegyik generáción nyomot hagy. Eltekintve attól, hogy sehol ennyi félkegyelmű és csökkent értelmi fejlettségű gyerekekkel nem találkoztam, a legjózanabb szülők is meleg borral reggeliztetik meg gyerekeiket. Aztán, hajrá, tanárok! Tanítsátok, neveljétek ezeket a mámoros agyakat!

Az egyik szülői értekezleten fel mertem vetni ezt a bor-kérdést. Úgy megharagudtak rám, hogy a következőre senki sem jött el.

S ez a borral nevelt fiatalság természetesen azt a korszakot tartja boldognak, amikor szabadon ihatik, s amikor férjhez mehet. Kinevetnek, ha mondom, pedig nem szűnök meg hangoztatni, hogy a szőlőhegy Szentjobb temetője.

Az erkölcsi érzék is eltompul ilyen körülmények között. S erre csak egy-két jellemző példát idézek: két-három 60—70 éves öregember is tart szeretőt. Egyiküket a fiai ittas állapotban agyba-főbe verték. Másnapra meghalt. A boncolás agyvérzést állapított meg a halál közvetlen okául, de vajon mi okozta az agyvérzést kiváltó nagy felindulást?

Mikó Ilona menyasszony, egy nála tizenöt évvel idősebb legény a vőlegénye. Mindenki a szerencséjéről beszél. A most végzett nyolcadik osztály egyik legjobb tanulója sem ment felvételizni, mert komoly udvarlója van. Megpróbáltunk mind beszélni a fejével — hasztalanul. A szülei pedig büszkék arra, hogy lányuk ilyen kapós. Minek annyit tanulni! Férjhez megy, és eltartja az ura.

Az 1966—1967-es tanévnek legalább tizenöt olyan végzettje volt, akik bárhol megállhatták volna a helyüket. Az egyik fiú, mindannyiunk szeme fénye, akihez hasonló képességű gyerekek még nem találkoztam, valami javítóműhelyben tanoncoskodik. Nem nézem én le a kétkezi munkát, de fáj, hogy ilyen fej elkallódjék. Középiszkolában és egyetemen lett volna a helye. A szülei azonban sajnálták a pénzt s főként az időt. Keressen, minél hamarabb keressen.

A fiúk nagy része még megpróbál ide-oda bekerülni. Néhányan — szép sikerrel — középiszkolába is felvételiztek. A lányok között azonban fehér holló a továbbtanuló. Sok értelmes, ügyes lány is végzett 1966—1967-ben. Közülük egy sem próbálkozott a továbbjutással. Pedig egy páran vágytak volna középiszkolába, be is jutottak volna, de a szülők ridegen vágták el álmaikat. Templomba járni és férjhez menni — ezt az utat jelölték ki számukra a szülők. S bennük nincs még elég erős akarat szembeszállni ezzel az óhajjal. Nem tartoztak az én osztályomba, mégis szívügyemnek tekintetem, könyörögtem a szülőknek, de az egyébként ritka kedves, rendes emberek érthetetlen módon megmakacsolták magukat. Szívesen látnak bár-mikor, szívesen hallgatnak, jól elbeszélgetünk, de a lányok sorsával ők rendelkeznek. Nem lehet meggyőzni ezeket az embereket, hogy a gyerek valóban a legdrágább kincse a szülőknek, de nemcsak értünk, hanem önmagukért is vannak. Nem értik meg, hogy a ragaszkodás, a szeretet ilyen formájával tönkreteszik az életüket.

Az osztályok zöme, sajnos, rendkívül alacsony fogalom-mennyiséggel rendelkezett, s rendkívül távol esett az én közvetlen érdeklődési körömtől, az irodalom világától. Így kénytelen voltam többnyire az ő színvonalukhoz igazodni, ami sem nekem, sem a jobb tanulóknak nem szerzett örömet. Én mindig lelkiismeretesen előkészítettem az órákat, akár nyelvtan, akár irodalom lett légyen az, igyekeztem elkerülni a tankönyvek sommás és sablonos fogalmazását, rábízva az osztályra, hogy az én irányításom mellett ő „fedezze fel” a megfogalmazott igazságokat, esetleg nyelvi törvényeket. Ilyen alapon óra végén az osztály legnagyobb része megértette az anyagot. Ezt visszakérdezéskor állapítottam meg. Annál keservesebb volt a csalódásom, amikor felelés alkalmával egy-két tanuló kivételével senki nem tudott semmit. Hányszor keseredtem el ilyesmi miatt, hányszor bezártam egy-egy osztályt, míg meg nem tanulta a napi leckét! S hiába. A szülők közönyével, sőt rosszulindulatával szemben tehetetlen voltam és vagyok.

Lehet, hogy nem jól fogtam meg a dolog végét, lehet, túl sokat követelek. Pedig ha azt nem követelem, amit a program előír, akkor semmi sem marad. Kétségsbeejtő helyzetemben egy-egy pihentető oázis azért akad. Hajnal Anna *Hőfűvészt* tanítom a hatodik osztályban. Minden kérdésemre nyolc-tíz jelentkező

s köztük olyan is akad, aki szép kerek mondatokban megfogalmazza a következő gondolatot is: „Érdemes volt megállni az aszfaltolvasztó kemence előtt, még ha pocsolóvá is olvadt a friss hó. Érdemes volt, mert élmény volt a tél hidegében lobogó láng, s az élményért, a szépségért érdemes volt áldozatot is hozni.“ Ugyanennek az osztálynak egyik tanulója nem középiskolást, de egyetemistát megszegyénített előadást tart szabadon *A Pál utcai fiúkról*, Goldini *Legyek ura* című regényéről s a közösségről. Egy évvel később — már hetedikesek — egy másik tanulóm Hemingway *Az öreg halász és a tenger* című regényéről értekezik. Ember és természet összeforrottságának és harcának nagyszerűségéről beszél egy tizenhárom éves kislány tizenöt percen át. Olvasok leíró vagy elbeszélő fogalmazásokat, olvasom a *Mama* elemzését, amit házi feladatként készítettek el a tanulók. S megdobban a szívem: ezt én sem tudtam volna különbül elvégezni. Egy nyolcadikos kislány kedvenc olvasmányáról ír. S a fogalmazásban megkapom a *Balta* tökéletes elemzését — lélektani vonatkozásokkal együtt. Ilyenkor érzem, hogy ezekben a munkákban s néhány szép, minden részletre kitérő feleletben benne vagyok én is. Ha nem is sokan, de minden osztályban két-három, esetleg még több tanuló is megsejtett valamit a szépség — az ember teremtette szépség — örök értékéből.

Aztán megkapom a legnagyobb elismerést is, amit tanár csak kaphat. Az első nyolcadik osztályt már szárnyára bocsátottam. Kettő Nagyváradra, kettő Székelyhídra, egy fiú Margittára s két kislány Érmihályfalvára indul középiskolába. A felvételin magyarból mindenhol nyolcast vagy nyolcason felüli jegyet kaptak a tanítványaim. A következő két évben hasonló eredménnyel próbálkoztak a szentjobbi végzettek. Már aki kezdettől komolyan vette a dolgot. Tehát nem csupán selejtet gyártok. És találkozom az első széria egyik tanulójával. Nagyváradon felvételizett a hármásban. Érdeklődöm előmenetele felől.

— Tanár néni, tessék elhinni, a kilencedik osztályban nem tanultam annyit magyarból, mint otthon a nyolcadikban.

Ez volt az én „nem olvasó“ delikvenszem! Az idén szintén akadt egy váradi felvételizőm:

— Líceumba iratkozom, mert mindent meg akarok tudni a magyar és világ-irodalomról, ami csak lehetséges. Ha sikerül, magyartanár leszek.

Csalódások és kellemes élmények tarkították hát az eltelt éveket. Ha úgy érzem, hogy feleslegesen kínlódom az osztályban, mert csupa bamba, közönyös tekintet mered rám, meglátok legalább egy sugárzó szempárt, s megértem, hogy ha senki másért, ezért az egyért érdemes dolgozni. Egy időben elég gyakran látogatott az igazgató. S egy hetedikes óra után derült ki, hogy nem bizalmatlanság miatt olyan sűrű vendég.

— Sokféle órát hallgattam meg ma — mondta. Gondoltam, végigélvezek egy irodalomórát is. S maga becsapott: nyelvtanórát tartott. Mégsem unatkoztam — nevetett az óra „megbeszélése“ alkalmával.

A tanítás során tiszteletben tartom a programot olyan szempontból, hogy mindent megtanítok, amit előír. Bizonyos esetekben, különösen a nyolcadikban, nem elegendő a megszabott óraszám. A nyolcadikos tankönyv ugyanis olyan tömör, úgy dobálózik a *humanizmus*, *reneszánsz*, *reformkorszak*, *romanticizmus* kifejezésekkel, hogy sejtelmes utalásait egy egyetemista megérti, de nem egy nyolcadikos Szentjobbon. Ilyenkor aztán megkérdem az osztályt: hajlandó-e konzultáción bővebb magyarázatot hallgatni, vagy pedig üssük agyon egy órán az egészet. S a nyolcadik osztály rendszerint teljes létszámban megjelenik a konzultáción, ahol elmondom mindazt, ami a szűkre szabott ötven percből kimaradt.

Kovács Erzsébet